

Trolldspejlet

Medlemsblad for Karin Michaëlis Selskabet nr. 31 – oktober 2017

Kære medlemmer

I kan glæde jer til læsningen. Hardy Bach har med vanlig sans for detaljen lavet sit foredragsmanuskript til Ordets Dag i Randers (4.11.), hvor temaet er børnelitteratur.

Husk: Bidrag til Trolldspejlet. Stort som småt! Og nyd dette nummer.

LOTTE LIGEGGLAD – en bog for børn og barnlige sjæle? Af Hardy Bach

”Er der noget galt med Gevinsten, Madam?”
Henrik Hertz: *Sparekassen* III,8

I *Det farlige liv – En bog om Karin Michaëlis* skriver Merete von Eyben:

”Hendes stil er eksperimenterende, modernistisk og næsten postmoderne i sit forhold til genrerne, der spænder fra fabulerende, næsten H.C. Andersen-lignende eventyr til svimlende intrikate handlingsforløb. Tilsyneladende hentet lige ud af trivallitteraturen, men med en filosofisk drejning og stilistisk overlegenhed, der understreger det dybt alvorlige budskab for den opmærksomme læser.” (s. 11)

Jeg vil i den følgende tolkning af Karin Michaëlis’ børnebog fra 1936, *Lotte Lige glad*, efter bedste evne forsøge at identificere mig med Eybens opmærksomme læser.

Allerede i første kapitel bryder Karin Michaëlis illusionen med en direkte læserhenvendelse, som man, hvis det havde været et teaterstykke, nok ville kalde en parabase, dvs. det sted i et skuespil, hvor en eller flere af de agerende henvender sig direkte til publikum. Men måske *er Lotte Lige glad* en slags skuespil. Bogen har i hvert fald mange lighedspunkter med den danske komedietradition fra Holberg og Hertz over talløse nu forglemte farcer og lystspil frem til tredivernes filmatiserede folkekomedier.

Læserhenvendelsen i første kapitel lyder således: ”Nu ved Læserne altsaa det nødvendigste om Nyhavn, og saa lader vi, som om vi er i Theatret og har læst Plakaten igennem, og lige nu bliver det mørkt, og saa gaar Tæppet op.” Bogens slutkapitel, der med sin titel, ”Sidste Kapitel, der ogsaa er

det vigtigste”, næsten metafiktivt peger på sig selv, kan så læses som lystspillet's morale; her forklares pædagogisk, hvad meningen med hele 'forestillingen' har været. Man må give Eyben ret: her blandes genrerne på lystig fabulerende vis: vi er læsere; men sendes i teateret for til slut at modtage en belærende morale, som gør os opmærksom på ”det vigtigste” i denne roman. Sådan gør en 'rigtig' forfatter da ikke! Men en 'skriftens vagabond' kan jo tillade sig lidt af hvert, også at strejfe rundt mellem genrerne. Stykkets morale vender vi tilbage til.

Eyben nævner H.C. Andersen; så lad mig allerførst fortælle et lille H.C. Andersen-eventyr, stjålet direkte ud af *Lotte Lige glad*:

”Nyhavn vrimler af Rotter og Kakerlakker. Kakerlakkerne er ikke det værste, de er ikke saa store, de behøver ikke saa meget at spise. En Kakerlak kan leve lang Tid paa Snuden af en Sko eller en skimlet Brødskorpe. Men Rotterne ... Rotterne kommer med Skibene langvejs fra, ja Skibene henter Rotter fra alle Kroge i den vide, vide Verden. De kan trives hvorsomhelst og leve af hvadsomhelst. Mest holder de nu nok af at bo ombord, for Rotter er en meget søfarende Nation, der ikke kander til Søsyge. Men det er i Længden usundt at bo Væg om Væg med det kolde Vand, det giver Gigt. Derfor gaar Rotterne paa Land, saa saare Gigten begynder at nappe dem i Bagbenene, og fra nu af tilbringer de Resten af deres Levedage med Minderne om alt, hvad de har set og hørt i de fremmede Lande. Gigtbenene egner sig ikke til at rende langt omkring, saa de smutter gerne fra Skibet tversover Gaden, ind i det første og bedste Hus, og fra Huset ud i den første og bedste Gaard. Gaardene i Nyhavn er ikke rare for Mennesker, men de er som skabt for Rotter. De er smaa, og de er snevre, og der er rigeligt med Retirader og Skarnkister og rare grimme Lugte. Fra Gaarden kan Rotterne naarsomhelst rende op og ned i Huset, skulde de faa Lyst til at se sig lidt om. – Folk kan ikke døje Rotter, fordi de gnaver i alting. Herregud! Rotter gnaver saamænd ikke værre end selve Tiden. Den gnaver med sine Tænder, Rotterne med deres. Ikke en Kat levner Rotterne Ære for to Skilling, men se om nogen Mors Sjæl snakker ondt om Tiden! Og der er sikkert mange baade begavede, flittige og venlige Rotter til, ligesom der er begavede, artige og flittige Børn. Forskellen ligger maaske mest deri, at Tiden er usynlig, medens Rotterne baade er til at se og høre og lugte og føle paa, ja, hvis man spiser dem, som man gjorde under den store franske Revolution, var de vel ogsaa til at smage. Tro nu bare ikke, at Folk flytter til Nyhavn for at være sammen med Rotter og Kakerlakker, tvertimod. Det er den billige Leje, der lokker. Saa tager man det andet med i Købet, ligesom man tager vaadt under Fødderne i Regnvejr.” (s. 8-9)

Ikke sandt? Det ku' Andersen såmænd ikke have gjort bedre! Det er således lykkedes for Michaëlis at sammenblende flere genrer ved at indflette en lille Andersen-pastiche i sin romans teaterprolog. Hvis det nu bare var for at brillere, kunne vi trække på skuldrene og sige: ”OK, flot, flot!” Men der er mening i galskaben: Rotteverdenen er nemlig et spejlbillede af menneskeverdenen i Nyhavn. Rotterne må klare sig på bedste beskub, ikke bare ude i den store verden men også når de – som en af hovedpersonerne, som vi skal høre om senere – vender værkbrudne hjem til Nyhavn. Den medfølelse, omsorg og solidaritet, der kendetegner de fire Gormsen-børn, Smut, Lotte Lige glad, Anton og Fylgja, omfatter også rotterne. På s. 65 ser vi (i Marie Hjulers indfølelse streg) Lotte lukke en rotte ud af en fælde og om Lottes lillebror, Smut, fortælles det på s. 22 at han er i gang med ”fodre en fed gammel Rotte med Osterskorper”.

Bogens handling er kort fortalt: Enkefru Gormsen bor med sine fire børn i en kælderlejlighed i Nyhavn, hvor hun også har en lille butik, en slags skibsekviperer i det små. I de indledende kapitler præsenteres børnene samt husets øvrige beboere. Fru Gormsen står for at skulle rejse til Aalborg, hvor hendes gamle plejemor er kommet til skade ved et fald på køkkentrappen. Børnene må så klare sig selv i en lille uges tid. Midt i det hele får vi at vide, at den trettenårige Anton har

vundet en kryds-og-tværs-konkurrence. Gevinsten er en ”Diner transportable til to Personer à seks Retter”, som børnene fejlagtigt opfatter som en festmiddag til 12 personer. Børnene beslutter at invitere husets beboere og et par venner til en stor fest. På selve dagen går den frygtelige fejltagelse op for dem; men en af gæsterne, den kærlige og altfavnende Kaptajn Lundborg, redder situationen ved at hente friske forsyninger fra sit skib. Og festen bliver en stor succes med skåltaler for de gæve børn. En sidehistorie handler om den gamle enkefru Pind, som bor øverst oppe i huset i kvistlejligheden; hun har foruden sin mand mistet to børn som små og lever nu for den yngste søn, Palle, som er rejst ud i den store verden og ikke har ladet høre fra sig i flere år. Midt under festen i kælderlejligheden dukker Palle op og Lotte løber op til fru Pind og forbereder hende på gensynet. Her slutter bogen.

Lotte Lige glad udspiller sig i det folkelige Nyhavn med et par afstikkere til det mondæne Kongens Nytorv.

”I næsten 250 år – frem til o. 1950 – var Nyhavn et egentligt havnekarver, kendt for et broget og til tider måske noget brutalt miljø med tilbud af alle slags. Mange poeter har besunget havneknejsperne og de fristende nyhavnsfigurer på kajgaden, der vender mod syd, *Solsiden*. Bedsteborgerne derimod kaldte den nordvendte knejspe- og solløse side for den *pæne*.”

Sådan hedder det i Erik Wassards bog *Ture i København* (s. 71). Lotte lige glad og hendes tre søskende bor naturligvis på ’solsiden’. Selve huset, de bor i, findes endnu; det er faktisk Nyhavns ældste, fra 1681, og har i virkelighedens verden nr. 9. Marie Hjuler har lavet en helsidestegning af huset på s. 2 over for titelbladet. I første kapitel panorerer den alvidende fortæller på traditionel romanvis hen over den verden, hvori handlingen skal foregå; vi begynder ’højt oppe’:

”Naturligvis ved alle Mennesker, der bor i København, hvor Nyhavn ligger, men eftersom der jo ogsaa findes mærkelige Mennesker, der bor i den modsatte Ende af Verden, nødes vi til at komme med en lille Forklaring, at de ikke skal gaa vild, hvis de begiver sig paa Rejse for at finde Nyhavn. Danmark er selvfølgelig Verdens Midtpunkt, det er vi danske ihvertfald ganske enige om. Midtpunktet af Danmark hedder København. Midtpunktet af København, ”Kongens Nytorv”, og Midtpunktet af Kongens Nytorv igen ”Hesten”. Den har staaet paa samme Plet og paa samme fire trætte Ben i over Hundrede Aar. Nu kan den snart heller ikke mere. Den er begyndt at synke ned i Bagbenene, akkurat som en Snemand, naar Solen tager fat. Heldigvis er Hesten ikke levende, saa man behøver ikke at have ondt af den. Men Hesten er, som her forklaret, selve Midtpunktet i Verdens Midtpunkt.” (s. 5)

Christian V’s rytterstatue, som Michaëlis i overensstemmelse med folkeviddet uærbødig kaldte for ”Hesten”, havde, fra den blev rejst i 1688, svære problemer med at bære kongens korpus og sin egen vægt i bly. I de nationale tider efter besættelsen blev den restaureret, støbt i bronze og genopstillet i maj 1946. Meningen med den spøjse indledning er vel at ’verdens midtpunkt’ er en højst relativ størrelse. Og at det virkelige levende liv er en slags modsætning til fortidens døde monumenter. Derfor retter fortælleren nu blikket mod selve scenen for vores fortælling:

”Staar man nu foran Hesten, kan man sletikke slippe for at se Nyhavn (hvis man da ser i den rigtige Retning). Nyhavn er dér, hvor Masterne rager op. Der er et vældigt Sjøv og Spektakel Dagen lang, for Nyhavn fører jo ned til Havnegade, med alle de store Dampere til baade Bornholm og Sverrig og denslags Steder, men i Nyhavn er Skibene nu ikke saa umaadelig store. Nyhavn selv er hellerikke umaadelig stor. [...] Skibene i Nyhavn er smaa beskedne Skibe med højst en

Skipper, der har Hund og Kone og Børn ombord, eller Rullestenskuder fra Bornholm, eller Skibe, der sejler til Haarlem efter Tulipanløg. Men de fleste er saamaænd mindre endnu, det er de smaa Kanutter, der fragter Æbler og Pærer nede fra Øerne sønden for Fyn. Store Skibe altsaa ikke, men sikken Staahej de kan lave! Man maa sandelig skraale godt op, om man vil høre sin egen Røst, naar Skibene lossere og lader, naar Spillene gaar. Sække bumpes i Land, og smaa Kraner piber omkap med Skorstene, der slipper Dampen ud. Tilmed er der en Raaben og Hujen, en Rumlen af Vogne og Tumlen af Børn, saa Trommehinderne tidt er nærved at sprænges.” (s. 6)

Så følger det lange afsnit om rotterne, hvorpå fortælleren zoomer ind på huset i Nyhavn:

”Vi kan begynde oppe paa Kvisten, hvor den gamle Kone bor, eller nede i Kælderen, hvor Lottes Mor har sin Ekviperingsforretning for Søfolk. Man kunde ogsaa begynde paa første Sal med Lotterikollektionen, der engang var saa heldig at komme ud med en Fjerdedel af den store Gevinst, ja, eller tage Caruso paa anden Sal. Derimod ikke Politisørensen paa tredje, ham er der ikke synderligt meget at snakke om, og hans Kone har Rengøringsmani.” (s. 9)

Efter det indledende kapitel om Nyhavn kunne man forvente, at vi nu skulle have en nærmere præsentation af de fire Gormsen-børn. Men det får vi ikke. I stedet får vi et langt kapitel om hovedpersonen i sidehistorien, Palles mor, enkefru Pind. Kapitlet lægger ud med en regulær regibemærkning: ”Øverst oppe paa Kvisten i et pænt lille Kammer med Forhøjning foran Vinduet og hæklede Blonder ned langs Gardinerne, sidder en lille gammel Morlil.” Men efterhånden glider teksten over i en lang udspundet indre monolog eller tankestrøm (med indstrøede fortællerbetragtninger), som fortæller hendes livshistorie og hendes sorg og længsel efter sin fortabte søn.

Hun stryger med Kjoleærmet indbildt Støv af Glasset, tager saa Billedet med de to Smaadrenge. De ligger ude paa Vestre Kirkegaard, rigtig saa kærlig og pænt i den samme Grav og i den samme Kiste, ligesom i levende Live, hvor den ene aldrig kunde undvære den anden. Men de var jo da ogsaa Tvillinger. Dem tog Difteriten, den grimme lumske Syge. Og saa sad hun her tilbage med to tomme Hænder, for Manden han kom jo kun hjem paa smaa korte Besøg – saa var han væk igen. Men tilsidst lagde Vorherre sin Velsignelse i, og Palle kom til Verden. Herregud i Himlen, som det gjorde godt med den lille Sjæl! – Havde han dog kuns ikke faaet det hedenske Navn i Daaben! Men hans Far vilde jo have ham nævnt op efter Skibet, og sin Mand skal man være lydig, som skrevet staar. (s. 13)

Måske er sidehistorien hovedhistorien. I hvert fald får vi jo at vide at sidste kapitel er ’det vigtigste’ og dette kapitel ender jo med at ’den fortabte søn’ vender hjem.

Efter besøget hos Fru Pind på kvisten går vi så ned i kælderen, hvor hovedhistoriens hovedpersoner præsenteres: de fire Gormsen-børn, det vil sige tre af dem, for den fjortenårige Fylgja præsenteres nærmest kun en passant i forbindelse med fortællingen om de tre andres spektakulære bedrifter; Fylgja er en helt igennem tjenende ånd, ydmyg til det selvudslettende. Men hun er stor i sin kærlighed og i sin omsorg for sin mor og sine søskende; det viser Michaëlis uden så meget som at sige det med ét eneste ord! Bortset fra hendes navn, som ordbogen forklarer således: ’fylgje, efter oldnordisk fylgja, skytsånd, som man antog fulgte det enkelte menneske eller en slægt.’ Fylgja er hjemmets usynlige skytsånd, som sørger for alt det praktiske og nødvendige. Heroverfor står hendes tre yngre søskende, Smut, Lotte og Anton. De er aktive og udadvendte; det er dem der beforder romanens spændende handling med deres igangsættende aktiviteter.

Den seksårige Smut er bomstærk som en anden Pippi Langstrømpe: han får losset en fuld matros ud af moderens butik og kylet ham ned i kælderbeværtningen Solsikken; han omgås med havnens søfolk og sidder sammen med dem og drikker små sorte (dog uden snaps i). Han er en barneudgave af Sigfred Pedersens Søren Bramfri; hans friskfyragtige jargon lyder som tonen i 30erne filmatiserede folkekomedier og kan minde om Marguerite Vibys rapkæftede cykelsvajer; min barndoms Lille-Per i *Far-til-Fire*-filmene er en sen friseret udgave af ham.

Den trettenårige Anton er på én gang udadvendt og indadvendt: også han redder moderen ud af en klemme, da en butikstyv snyder hende for en god del af varelageret; Anton cykler rundt i hele København og finder tyven og tvinger ham til at aflevere alle tyvekosterne. Hans hovedinteresse er krydsogtværsopgaver. Han finder selv ud af at gå på Det Kongelige Bibliotek, ”hvor enhver har Lov at gaa og slaa op i alle Bøger, man har samlet derovre.” En bibliotekar viser ham, hvordan man skal bruge denne mægtige database: ”Og det varede ikke mange Dage, inden Anton præcis vidste, hvor han skulde slaa op, naar han vilde vide om ditten og hvor, naar han vilde vide om datten.” (s. 30)

Lotte er det muntre modstykke til Fylgja, som gør sig bekymringer om mange ting. Lotte har valgt den gode del. For Lotte er livet først og fremmest glæde. Da festmåltidet jo er romanens højdepunkt, er det næppe tilfældigt at vi om Lotte først hører dette:

”Sagde for Eksempel Fylgja: – Idag vanker der kun Kartoffler med Meldyppelse til Formad og Meldyppelse med Kartoffler til Eftermad, for Mor siger, der er ingen Penge i Kassen! saa hoppede Lotte i Vejret og slog sig paa Maven: – Uh, det er min allerliveste Ret i den hele vide Verden, og jeg spiser mindst fire Posjoner! Hvad man end satte for Lotte, saa var det hendes ”liveste” Ret.” (s. 37)

Lotte elsker at danse og hun er så god til det at ”en Herre fra Balletten” får øje på hende og opfordrer moderen til at sende hende på balletskole; men Lotte siger: ”saa mange Slags Tak for mig, kommer der ikke!” Hun vil ikke give slip på sin frihed til at ”føjte paa egen Haand eller føls med en Lirekassemand hele Store Kongensgade igennem, ind i alle Gaarde paa begge Sider af Gaden! Mor sagde, at Lotte skulde selv bestemme, og Lotte bestemte: – Maa vi bare være her!” (s. 40). For Lotte er ’livets skole’ en ’glædens skole’. Hun spiller selv på harmonika i gården til stor ærgrelse for Carusos mor, spillelærerinde fru Trap, af ungerne kaldet ’Spilletrap’. Fru Trap har sit ’musikkonservatorium’ på andensalen i Nyhavnshuset. Måske har både Lotte og Fru Trap og Karin Michaëlis lyttet til Tom Kristensens ”Lirekasse”:

Nu hulker den, nu hvæser den,
nu bruser den, nu blæser den,
nu drejer Lirekassens Sving
en skingrende Musik.
Nu gurgler den, nu galer den,
nu hiver den, nu haler den
en Tone af hver Orgeltragt.
en Symfoni af Blik.

En Fest for alle Gaardens Børn,

som tar en kraftig Dansetørn
og digter Pas og digter Trin
paa Gaardens graa Beton.
Men Fruen paa en Mezzanin
er altfor hvid, er altfor fin,
og hendes Sjæl er æthertynd
som Duft fra en Flacon.

Lotte er titelperson og hovedperson og får sit eget kapitel i bogen; men hun må dele dette kapitel med sin romantiske tilbeder, 'Spilletraps' ulykkelige søn, Caruso. Lotte og Caruso er fortællingens romantiske par. Men Caruso gemmer vi lidt.

Bortset fra Politisørensen og hans kone er Nyhavnshusets voksne beboere enlige kvinder og en enkelt enlig mand. Både Fru Gormsen og Fru Pind er sømandsenker. Lotterikollektricerne, Hermine og Hortensia Tøksen er også enlige. Og i et skur i gården bor den fattige klunser Kludesøren. Om Fru Trap hører vi:

"Det hænder ogsaa, at hun er nærved at knuse Caruso af rene bare Kærlighed, og saa fortæller hun ham om dengang, da han ikke var født, og Far rendte sin Vej med en anden en, men Mor sagde til sig selv: – Alt vil jeg lide, og alt vil jeg døje, blot min Søn bliver berømt og kommer i Salmonsens Leksikon!" (s.44)

De følgende kapitler handler om forberedelserne til festen. Gæsterne skal inviteres. Der skal lånes stole og service og butikken skal ryddes for at skaffe plads til det store selskab. Alle i huset, dvs. børnenes nærmeste verden, skal med til festen undtagen Politisørensen og hans kone; han er en slags vicevært (den koleriske Meyer i *Huset på Christianshavn* er en sen efterkommer af ham, en autoritær person som Michaëlis ikke vil have med til festen). Men Palles mor siger nej tak, for på søndag, hvor festen skal holdes, er det netop Palles fødselsdag og måske kommer han endelig hjem!

Men der inviteres også tre repræsentanter fra 'den store verden' uden for huset, nemlig kaptajn Lundborg, der "hev Smut op af Vandet, sidste Gang, han drat i, fordi han skulde vigte sig med at balangsere paa Rækværket af Broen, ligesom de begyndte at hisse den op." (s. 74) og Smuts ven radiotelegrafisten og endelig Lottes skolekammerat Skyldfri, som jo må være Lottes og Michaëlis' øgenavn til hende. Navnet betyder vel så meget som: 'Åh, Skyldfri skal altid være så uskyldig og så er hun for resten også en pralhals'. Hun er næppe Lottes slyngveninde, men Lotte vil alligevel gerne imponere hende. Skyldfri praler med at hendes familie har fået radio; Michaëlis hævner sig ved at lade Smut optræde i Radioen. Og så er Lotte jo da for resten ven med selveste radioens chef. Det vender vi tilbage til.

Da dineren ankommer, går den frygtelige sandhed op for børnene: kokken medbringer seks små retter til to personer. Kaptajn Lundborg redder som nævnt situationen ved at hente friske forsyninger fra sit skib. Festen bliver en succes og der holdes skåltaler. Caruso lægger ud:

"Velkommen og Velbekomme, for jeg vil gerne holde en vældig Tale, siger Caruso. En vældig modig Tale. Jeg er en Helt. Jeg tør alting i hele Verden. Og naar jeg bliver et Vidunderbarn, saa gifter jeg mig med Lotte. Lotte napper ham i

Benet: – Det er vi vel to om! Men Caruso har ikke Tid at sige av, han føler ingenting: – Jeg vil gerne holde en Tale for Lotte, for hun skal være min Kone, og naar vi bliver gift med hinanden, skal hun have en glørd Bil, og jeg skal have Overskæg, og saa rejser vi til de varme Lande, og hvis der kommer Rødhuder, stikker jeg dem i Maven med min Sabel og skyder dem en Kugle for Panden. Og hvis min Kone bliver blind, saa rejser vi til den dygtigste Doktor i Verden med Iltog, eller maaske flyver vi med Flyveskib, og han kurerer Lottes Blindhed, og det er ligemeget, hvad det saa koster. For saa kan hun se igen, se, at det er mig, hun er gift med. Og saa danser vi Jysk paa Næsen hele Dagen, og jeg synger i Gaardene, og Lotte drejer Lirekassen, og alle Folk kyler Femører ned til os, fordi Lotte danser saa kønt og dejligt. Men hvis vi bliver saa fattige, at vi ikke har faaet noget at spise i en hel Maaned, og Lotte græder, for hun er jo saa sulten, saa sulten, saa skærer jeg et stort stykke af mig selv, og det skal hun faa at spise. For jeg er en stor Helt, og det er min Tale og Velbekomme!” (s. 143)

Der opstår en pinlig tavshed efter talen. Men kaptajn Lundborg redder atter situationen:

Mine Damer og Herrer! Det er vanskeligt for mig at tale efter Caruso. Saa smukt kan ingen voksen tale. Han er kun en lille Dreng, men han har et Hjerte saa stort, at der knebent er Plads til det i hans spæde Krop. Du, Lotte, kan være stolt over en Ven som Caruso. Jeg vil haabe, du gør dig fortjent til hans Venskab! Skal vi saa alle drikke paa Carusos Fremtid, enten han bliver den store Kunstner, der farter fra Land til Land, eller et ganske almindeligt Menneske, som vi andre, der tjener sit Brød i sit Ansigts Sved. Caruso leve!” (s. 144)

Radiotelegrafisten holder så tale for sin ven Smut, ”den største Slagsbroder i hele Nyhavn” og for Fylgja, der ”skrubber Snavset af Smut hver Lørdag Aften, den, der tørrer Blodet af, naar han har været i Slagsmaal, laver Maden, reder Sengene, holder Orden i alt og trøster Moderen, naar Smut er forsvunden. Med andre Ord en Skaal for Fylgja. Fylgja længe leve!” (s. 145)

Og Kludesøren slutter af med en tale for Anton, uden hvem festen slet ikke var blevet til noget; Anton er, siger Kludesøren,

”et Menneskebarn, som ikke gør stor Staahej [...] Han dur maaske ikke saa godt henne paa Skolen, har jeg hørt sige, men spørg ham om, hvormange Gange Jorden render rundt om Solen, eller hvem der opfandt Kokopperne og Krigen og Freden, saa skal I bare høre Løjer. Han ved Svar paa det altsammen. Derfor syns jeg ogsaa, han skulde have sig et lille Længeleve! Amen!” (s.146)

Efter talerne er der musik og dans. Caruso får lov til at spille på Lottes harmonika. ”Du maa godt!” siger Lotte og

”Caruso tager den ligesaa varsomt, som var det Lotte selv, og var Lotte af det skøreste Glas, der næsten gaar itu, bare man ser paa det. [...] Nu stikker han forsigtigt Hænderne ind i Bærestropperne og begynder at pille ved Tangenterne. Saa hiver han ud, ganske langsomt, og en tone kommer svømmende, akkurat som den hvide Svane, han saa paa en Sø ude i Skoven, da han var ganske lille. [...] Saa tager han fat paa Lottes Melodi fra iaftes [...] Alle kan de jo høre, det er Melodien til ”Det var en Lørdag Aften”, men saa dejligt har de aldrig hørt den før. Melodien fylder Stuen med ligesom vældige Regnbuer, og saa dufter der med ét af Blomster [...] Alle Gæsterne staar omkring Caruso, de er lige ved at græde, men hvorfor, det ved de ikke. Kaptejn Lundborg gnider sig med den knyttede Haand i Øjnene. [...] Saa vender han sig til Carusos Mor: – Jeg tror alligevel, De har Ret. Drengen der er et Vidunderbarn. Vorherre holde en stærk Haand over ham, saa han faar Kraft som han har Evner.” (s. 149-151)

Mere romantisk eller måske snarere drivende sentimentalt kan det vist ikke blive!

Begge historierne i *Lotte Lige glad* ender lykkeligt sådan som det skal være i en komedie eller et lystspil. Den fortabte søn vender hjem og de elskende får hinanden. I ”Sidste Kapitel, der ogsaa er det vigtigste” går det netop sådan. Kapitlet kunne ogsaa have heddet ”Når enden er god, er alting godt”, og sådan lyder undertitlen i Henrik Hertz’ gamle lystspil *Sparekassen*. Der er mange påfaldende ligheder og forskelle mellem Michaëlis’ roman og Hertz’ lystspil, hvilket tydeligt vil fremgå af følgende referat af *Sparekassen*:

Den emsige lotterikollektrice Madam Rust overtaler den halvfallerede købmand Skaarup og hans familie til at investere en mindre arv i køb af et lod i klasselotteriet. Og til alles overraskelse meddeler Madam Rust senere at loddet er udtrukket. Familie har vundet den store gevinst. I løbet af få timer omlægges livsførelsen til det luksuriøse, og familiens tidligere venner indfinder sig for at ønske tillykke. Men det udtrukne nummer viser sig imidlertid at være fejltagtigt opfattet, og de nassende gæster forlader selskabet. Familien sidder tilbage i bundløs gæld. Skaarups plejesøn Nicolai, der som halv voksen knægt blev sendt til søs, fordi man ikke kunne styre ham, er vendt hjem fra Amerika, lige så fattig som han drog ud. Men han afslører til sidst at han er blevet særdeles velbeslået som kaptajn og ejer af både skib og ladning. Han redder til sidst familien fra katastrofen. Og han og Skaarups kække datter, Antonie, kan omsider få hinanden. Og stykkets undertitel, ”Naar Enden er god, er Alting godt”, bliver ogsaa stykkets konklusion.

I begge værker optræder den store gevinst, fejringen af gevinsten, den frygtelige opdagelse, de elskende der får hinanden og den fortabte søn der vender hjem. Men hvor Skaarup-familiens medlemmer reagerer egoistisk på gevinsten, der er Gormsenbørnene fra starten altruistiske og solidariske. ’Er alt godt blot fordi familien alligevel er kommet til penge?’ spørger Michaëlis og viser, at i kælderbutikken er enden god, selv om man er lige så fattig som før. Moralen i *Sparekassen* er ’pas på pengene’; i *Lotte Lige glad* er moralen ’del din rigdom med dine medmennesker’. Den gode ende i Hertz’ lystspil er jo betinget af at ’den fortabte søn’ vender hjem som millionær. Det har sikkert faldet Karin Michaëlis for brystet og hun har villet vise, at glæden ved Palles hjemkomst, skønt han er fattig og nedbrudt, er større og værdifuldere og at der sandelig kan være glæde og lykke ”selv i den ringeste vrå”, som det hedder i teologen og skolemanden Charles Gandrups lammefromme vise fra 1907, ”Lykken er ikke gods eller guld”; (jeg husker den fra radioens ønskekoncert i Elsa Sigfuss’ gyseligt opstyltede og salvelsesfulde foredrag):

Lykken er ikke gods eller guld,
lykken er ikke storhed og ære,
lykken kan selv i den ringeste vrå
arbejdets frugter på bordet bære.

Lykken har rod i det ærlige sind,
lykken er nøjsomheds broder,
lykken er altid: at være sig selv,
aldrig trælbundet af livet goder.

Lev ej i tomme ønskers rus!
Drik ej misundelsens bitre bæger!

Rigere fryd vil du fange, når ret
andres glæde dit hjerte kvæger.

Lykkeligst den, som har fred med sig selv,
fred med sin gud og fred med sin næste!
Går det i Verden saa op eller ned,
han har af lykken dog fundet det bedste.

”Er der noget galt med Gevinsten?” spørger købmand Skaarups pengeglade nevø i *Sparekassen*. I *Lotte Lige glad* er der ikke noget som helst i vejen med gevinsten. For gevinsten er slet ikke den fine middag for to, som Anton har vundet. Den virkelige gevinst er nemlig Lotte! – og hendes tre søskende. Det får vi allerede et lille hint om i indledningskapitlet, hvor vi om lotterikollektionen på førstesalen får at vide at den ”engang var saa heldig at komme ud med en Fjerdedel af den store Gevinst”. Den historie uddybes senere i det kapitel som fortæller Lottes historie: Lotte er lige blevet født og hendes mor går til præsten for at få hende døbt:

”Og det var ene og alene Præstens Skyld, at et vist Navn ikke blev skrevet ind i Kirkebogen. Præsten sagde nemlig: – Det er ingen Menneskenavn, det er overhovedet slet ingen Navn, og jeg døber ikke Barnet med det Navn, saa kan De gøre, hvad De vil! Stakkels Fru Gormsen blev jo, lige saa hun rystede. Hun havde gjort det i allerbedste Mening og af lutter Taknemlighed, fordi Nummeret kom ud med de to Hundrede Kroner, selvsamme Dag som Lotte kom til Verden. Hvis det ikke var betænksomt af Vorherre, der jo vidste, at hun hverken havde til det ene eller det andet, for Lotte blev jo født i den slemme Tid, hvor salig Gormsen altid sad og hang inde i Solsikken. Herregud, ingen kunde fortænke ham i det. Naar man ikke har Hyre, er Humøret sort, og naar man drikker, bliver det rosenrødt. Jo Gevinsten kom saamænd i en god Stund. Derfor fandt hun paa, at Barnet skulde have et Navn, der rigtigt udtrykte hendes Taknemlighed overfor Vorherre. Men siden Præsten gjorde sig udtilbens og ligefrem nægtede at døbe hende ”Lotterine”, blev hun jo nødt til at klippe Halen af Navnet, som saa slet og ret blev Lotte. Og Lotte, hun var jo ellers lige glad.” (s.37)

Lotte får således sit navn af taknemmelighed. Helt anderledes forholder det sig med to andre børn i romanen: Caruso er opkaldt efter den grandiose verdens-tenor Enrico Caruso; og Palle, hvis døbenavn er Palnatoke, er opkaldt efter faderen skib og vel også efter den eventyrlige og altbesejrende jomsviking Palnatoke. Begge har jo svært ved at leve op til hhv. moderens og faderens ambitioner på deres vegne. Begge navne er udtryk for overdrevne forældreambitioner, noget Michaëlis tog skarp afstand fra: ”Ja jeg elsker Børn, og jeg forstaar dem og lader dem være i Fred! [...] De fleste Kvinder forstaar ikke Børn, dvs. de forstaar ikke, at man skal lade Børn gro i Fred, at man ikke skal trænge sig ind paa dem!” (her citeret fra Birgit S. Nielsen: *Karin Michaëlis – En Europæisk humanist*, s. 47).

Jeg sagde før at der var to historier: den om børnene og deres fest og den om den fortabte søn der vender tilbage; men egentlig er der en tredje historie eller måske snarere et tredje motiv i bogen, som vi kunne kalde kunstens mirakuløse betydning personificeret ved Caruso, Lottes romantiske tilbøder med masochistiske undertoner. Caruso er den oversete og ydmygede kunstner. Både nar og digter.

Vi har nævnt romanens etiske morale, som måske kan koges ned til Gandrups devise: ”Rigere fryd vil du fange, når ret / andres glæde dit hjerte kvæger.” Men *Lotte Lige glad* har også en æstetisk

morale og de to hænger tæt sammen. Moralen er at det gode sejrer på mirakuløs vis. Miraklet er kunstens altbesejrende kraft. Kunsten lukker op for kærligheden og solidariteten. Men der skal også handlekraft til; den leverer Lotte. Caruso fødes som kunstner da han betager alle gæsterne med sin fremførelse af ”Det var en lørdag aften”. Som nattergalen i Andersens eventyr lokker tårer frem i kejserens øjne, får også Carusos spil en tåre frem i Kaptajn Lundborgs øjenkrog. Og han erkender at Caruso vitterligt *er* et vidunderbarn. Kunsten bevirker at ikke bare det gode, men også kærligheden sejrer: de elskende får hinanden og Caruso og Lotte kan, som vi skal høre om lidt, begive sig på bryllupsrejse til en sydhavsø. Og også den anden historie ender i fryd og gammen: den fortabte søn vender hjem. Men er hele historien ikke bare løgn og forbandet digt? Jo. Men det er for Michaëlis poesiens paradoks. Hun er jo en naragtig *Lille Løgnerske*; men netop når hun lyver, dvs. digter, sejrer sandheden.

Kunst som symbol; kunst som en anden virkelighed eller kunstens eventyrlige kraft til at omforme virkeligheden, genskabe den i et nyt lys. Det lyder diffust; men Michaëlis har en diffus og antilogisk tankegang, som kommer til udtryk i hendes ujævne produktion og også i *Lotte Lige glad*, hvor man ikke altid er sikker på, om den komiske fortælling ikke også er ufrivillig komisk. De mange genre- og stilskeft med heterogene elementer af romantisk eventyr, lystspil og socialrealistisk kollektivroman ligner ofte mere hovsa-løsninger end egentlige æstetisk bevidste greb. Heller ikke tematisk synes bogen at hænge rigtig sammen. På den ene side luftes den romantiske vagabond- og frihedsdrøm om Lotte og Caruso som lirekassemand og gårdsanger – og på den anden side løses bogens knuder ved hjælp af stærke mænd som Kammersangeren og Kaptajn Lundborg, så at alt alligevel kan ende smukt i familiens skød.

Lotte Lige glad er præget af en række mystiske eller eventyrlige gentagelser, hvis betydning jeg ikke er helt sikker på. Helt hvordan, motivet skal tolkes, ved jeg ikke. Men jeg tror det har noget med ’kunst og virkelighed’ at gøre. Titlen *Lotte Lige glad* optræder to gange idet den gentages med kapitel fire som også hedder ”Lotte Lige glad”. To gange vinder Anton en kryds-og-tværs-konkurrence. Der bor to sømandsenker i huset. Der inviteres to sømænd til festen. Der er to eksempler på ambitiøs navngivning af børn. Der er to efterlysninger i medierne af bortkomne børn. Der er to lotterilodder i spil i romanen. Der optræder to lotterikollektricer. To gange fremfører Caruso ”Det var en lørdag aften”.

Når titlen ’Lotte Lige glad’ optræder to gange kunne det da betyde sådan noget som: ’den virkelige Lotte Lige glad finder du i bogen *Lotte lige glad*.’

Anton vinder en krydsogtværskonkurrence to gange: første gang er det en kogebog med fine retter, som især Fylgja læser sig mæt i flere gange. Anden gang vinder Anton så en ’virkelig’ diner, som viser sig at være lidt af en fuser.

Som de første ankommer de to lotterikollektricer til festen. De har en lotteriseddel med til børnene, den bliver overrakt med ordene ”Held og Lykke til!” og det er nok netop, hvad de to damer skal symbolisere: Fru Fortuna i hendes to funktioner: lykken og det tilfældige held i livets store lottospil.

To gange efterlyses et bortkommet barn i medierne. Og begge gange er det Lotte, der står bag. Da fru Gormsen torsdag eftermiddag står og skal afsted med aftentoget til Aalborg, er Smut ikke kommet hjem og fru Gormsen tør ikke rejse. Lotte løser problemet ved at løbe over til 'Kammersangeren' i Tordenskjoldsgade og få Smut efterlyst i radioen. Kort efter dukker Smut op:

"Nu skal I høre det nyeste Nyt! For jeg har været i Radioen og efterlyst ligesom en Tegnebog, tabt i Sporvognen mellem Raadhuspladsen og Kongens Nytorv. Og nu skal I baresen høre. For bedst som jeg sidder og tyrer den med en Kop Kaffe hos min Ven, Radiumgrafisten,ovre paa Eckernførde, og vi sidder og snakker, saa snevrer det jo løs i Radiumsavisen om Tyskland og Afrustning og Ildebrand i Skanderborg, men alt Indbo blev reddet, og saa lige med det vons, siger de, man beder os efterlyse syvaars Dreng, borgaet fra sit Hjem i nedtrykt Sindsstemning ... nej, det sagde de nu ikke, men blaa Bukser med brun Lap, det sagde de. Hvad er den af, tænker jeg, den passer jo paa mig. Og saa siger Kanutten: Lyder navnet Smut! Død og salte Kritte, tænker jeg, nu er den vist bindegal, for Mor skal jo rejse, og det har jeg jo helt svedt ud, men saa siger Radiumsgrafisten: Det er vist bedst, du tager Benene paa Nakken, min Ven, siger han, og saa tager Pokker ved mig, og her er jeg, ligesaa lyslevende som en anden Kakerlak. Værsgod og stik den!" (s. 57)

Hvorpå fru Gormsen med ro i sindet kan tage sporvognen til Hovedbanegården og rejse til Aalborg.

'Kammersangeren' var Statsradiofoniens magtfulde og egenrådige leder, Emil Holm. Han var stærkt engageret i folkeoplysning og så det nye medie som en mulighed for folkets kulturelle højnelse og dannelse. I 1931 flyttede Statsradiofonien ind i sin nye bygning som deltes med Det Kongelige Teaters Ny Scene klos op ad Gammel Scene. Det høje scenetårn, som den dag i dag hænger i luften og skræver hen over Tordenskjoldsgade med facade ud til Kongens Nytorv, blev hurtigt døbt 'Stærekassen'.

Som Emil Holm var Karin Michaëlis fascineret af de nye elektroniske medier, som hun opfattede som både nyttige og eventyrlige. Faktisk forsøgte hun at få *Lotte Ligeglad* filmatiseret, ifølge Beverly Driver Eddys Karin Michaëlis-biografi *Hjertets kalejdoskop*, s. 345. Historien om Smuts optræden i radioen viser sig senere i bogen at være en gentagelse af en tidligere lignende begivenhed, som Lotte også har stået bag. Hun er nemlig ved et tilfælde blevet gode venner med 'Kammersangeren'. Hun fortæller selv Fylgja, hvordan det gik til:

"Jo, det var altsaa dengang sidste Vinter, da Palles Mor var saa syg og troede, at nu skulde hun snart dø, og saa stak jeg uden videre over i Tordenskjoldsgade og ringede paa og sagde, maa jeg være saa venlig at tale med min Ven Kammersangeren. For jeg kendte ham jo virkelig fra den gang, du ved nok, da jeg faldt paa Kongens Nytorv, og han hjalp mig op, for han troede jo, at jeg allermindst havde brækket et Par Arme eller Ben." (s. 61)

Om selve besøget hos 'Kammersangeren' fortæller hun videre:

"Derinde sidder Kammersangeren, ligesom han beder til Vorherre, og Damen staar op ved Klaveret og synger paa fremmede Sprog ovre fra Amerika. Naa, og saa blev han jo lidt mulden: Hvad jeg kom for uden saa meget som at banke paa? Men jeg skyndte mig en, to Torden at kæve op om Palles Mor, som var trekvart blind af at græde, og Palle født Palnatoke, men det kom sig af skibet, og hvis han kunde finde den Snøbel af Palle, saa skulde han faa hver Øre, der var i min Sparegris. Saa spurgte han jo, hvor meget, der var i den Gris, og saa sagde jeg, at det kunde man ikke saadan sige,

før den blev slagtet, og saa spurgte han ikke mere om den det. Og Damen, hun sad og gloede paa mig, og han snakked til hende paa fremmede Sprog, og saa sagde han, at hun vilde vide alt muligt om Palle. Og jeg sagde jo hver evige Pluk, jeg vidste, om bortgaet den tyvende April fra sit Hjem i nedslaaet Tilstand, for baade ham selv og hans Mor, de græd jo bægge to. Vil du saa tænke dig, saa sagde hun selføllelig paa det her fremmed Sprog derovre fra, om jeg kunde sørge for et Fottegrafi af Palle og saa hans fulde Navn og Datum. For ved du hvad saa? Saa vilde hun – Damen altsaa – sætte ham baade i Biografen og i Radioen ovre i Amerika og selv betale for det!” (s.61-62)

Og sådan går det altså til at Palle i en amerikansk biograf ser efterlysningen af sig selv med tilhørende fotografi på det store lærred, og derpå begiver sig på hjemrejsen for at gense sin gamle mor. Og hvis læseren her tænker: ”Det rene teater!” ja så man jo give ham ret. Det er det rene teater eller det rene eventyr midt i den moderne medieverden. ’Nu lader vi, som om vi er i teatret, og så går tæppet op’ skrev Michaëlis i indledningskapitlet. Vi lader som om vi er i teatret. Og hvad gør vi så i teatret og biografen? Vi lader som om vi tror på det, der foregår deroppe på scenen eller lærredet. Vi ved det er løgn, men vi lader som om det er virkelighed.

Så tror Karin Michaëlis selv på sin fortælling? Både ja og nej; selvfølgelig ikke som realitet; men som løgn, dvs. som poesi eller drøm eller eventyr eller utopi. I slutkapitlet midt under festmiddagen siger Kaptajn Lundborg til Carusos mor:

”Ved De hvad, jeg staar og tænker paa, at Knægten kunde have vældig godt af en længere Søtur! Har De noget imod, at jeg tager ham med ned gennem Middelhavet? Jeg skal nemlig ned efter Sydfrugter i næste Uge. [...] Drengen vil jo kede sig til Døde mellem os voksne Mandfolk, vi maa se at faa Lotte med til at live ham op!” (s. 152)

At Caruso og Lotte skal med på Lundborgs pæreskude er jo ’langt ude’ og har ingen gang hverken på jorden eller havet. Men i eventyrets verden er den slags jo ok. Og har man lyst, kan man, som voksen opmærksom læser, såmænd gerne tolke det som Karin Michaëlis’ kærlige parodi på en idyl. Som uskyldige børn skal Caruso og Lotte føres sammen på kaptajnens paradiskib, hvor de skal ned og hente sydfrugter!

Men finder Caruso og Lotte hinanden i paradisk lykkelig på en sydhavsø eller er der tværtimod ’lagt i kakkellovnen’ til helten og heltinden? Hvordan var det nu lige det gik Adam og Eva i Paradis? ”Jeg sætter fjendskab mellem dig og kvinden, mellem din sæd og hendes sæd”, siger Vorherre til Adam efter at han og Eva har nydt sy[n]dens forbudne frugt. Efter mine triste realistiske begreber er der lagt op til et ægteskabsdrama af strindbergske dimensioner for Lotte og Caruso. Det kan da næsten kun gå galt. Med mindre de på virkelig mirakuløs vis når frem til *Den grønne Ø* og genopstår i nye inkarnationer som Torben og Malén. Umuligt? Ja, måske for den kedelige opmærksomme læser. Men ikke for en læser med sin barnlige sjæl i behold og heller ikke for en litterær trolld! For som det hedder i Karen Blixens Skæbne-Anekdote om Babette, hvor en lotterigevinst spenderes på et overdådigt gæstebud for alle naboerne: ”I denne vor skønne Verden er alt muligt.”